

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС-центр

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 6, 2017

УДК 330.341

О. В. Побережець,

д. е. н. доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Г. В. Макаревич,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Olga V. Poberezhets,

Doctor of Economic Sciences, assistant professor of accounting, analysis and audit

Odessa I. I. Mechnikov National University

Anna V. Makarevich,

Odessa I.I. Mechnikov National University

ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

О. В. Побережец,

д. е. н., доцент, доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

А. В. Макаревич,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статті висвітлено сучасний стан конкурентоспроможності національної економіки України. Обґрунтовано значимість участі країни в процесі глобалізації. Встановлено основні проблеми, що впливають на зниження конкурентоспроможності економіки держави та шляхи їх подолання.

The article highlights the current state of the competitiveness of the national economy of Ukraine. Substantiates the importance of the country's participation in the globalization process. The main issues affecting the reduced competitiveness of the state's economy and ways to overcome them.

В статье освещено современное состояние конкурентоспособности национальной экономики Украины. Обоснована значимость участия страны в процессе глобализации. Установлены основные проблемы, влияющие на снижение конкурентоспособности экономики государства и пути их преодоления.

Ключові слова: конкурентоспроможність національної економіки, фактори конкурентоспроможності, економічна глобалізація, експорт, потенціал.

Key words: competitiveness, competitiveness factors, economic globalization, the export potential.

Ключевые слова: конкурентоспособность национальной экономики, факторы конкурентоспособности, экономическая глобализация, экспорт, потенциал.

Постановка проблеми. На рубежі кінця XX – XXI століття тенденцією розвитку світової економіки є процес глобалізації, що призводить до конкурентної боротьби країн між собою. З цього боку Україна повинна застосовувати комплекс дій для підвищення своєї спроможності конкурувати з розвиненими країнами світу. Це дасть можливість збільшити свою участь в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та встановити чіткі напрямки розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання конкурентоспроможності України досліджувались різними вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як: Я. Базиліук, Л. Балабанова, О. Білорус, В. Вергун, В. Гесць, І. Должанський, П. Друкер, О. Єлисеєва, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Дж. М. Кейнс, П. Кругман, Ю. Макогон, Ю. Мацейко, К. Маркс, Є. Масленников, А. Маршал, В. Новицький, Ю. Пахомов, А. Пилипенко, О. Побережець, Ю. Полунєєв, М. Портер, Дж. Сакс, М. Туган-Барановський, І. Фамінський, А. Філіпенко, Й. Шумпетер та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Незважаючи на розроблені наукові теорії конкурентоспроможності національної економіки, відтворення в умовах впливу світової фінансової кризи залишається недостатньо вивченим. Актуальною залишається розробка шляхів підвищення національної конкурентоспроможності на основі розвитку інноваційних технологій, стрімких процесів глобалізації та розриву у економічному розвитку країн.

Мета статті. Визначення значимості України в глобальному просторі, встановлення основних проблем, що перешкоджають конкурентоспроможності та пошук напрямів, які є пріоритетними в підвищенні конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації.

Методи дослідження. При вивченні поставленого питання були використані наступні методи: економіко-статистичний, аналіз і синтез, формалізація, аксіоматичний метод, системний аналіз.

Основні результати дослідження.

Процесу економічної глобалізації пов'язаний з виникненням і поглибленням відносин між національними економіками різних країн, що охоплює всі сторони економічного життя різних країн світу. Економічна глобалізація проявляється у процесах розширення міжнародного руху капіталів, обміту товарами і послугами, посиленні трудових міграційних процесів у межах світового господарства, зростанні ролі міжнародних науково-технічних зв'язків. Цей процес зародився і розвивався із становленням товарно-грошових відносин між суб'єктами господарювання, а в останній третині XX ст. він особливо активний. Це зумовлено революційними в соціальній сфері, науково-технічній, транспортно-комунікаційній та інформаційній.

Глобалізація – це комплекс, що охоплює різні сфери світового співтовариства. В основі глобалізації лежать процеси у сфері економіки та фінансів, що є фундаментом глобальних процесів в інших сферах. Економічна глобалізація є вихідною ланкою процесів глобалізації. В її основі лежать міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація господарського життя. [1, с. 236]. Участь в процесі глобалізації для країни, відзначається рядом переваг (рис. 1).

Рис. 1. Переваги країни в умовах глобалізації

Але не дивлячись на позитивні моменти слід пам'ятати про негативні наслідки такі як: нестабільність розвитку економіки країни; збільшення розриву в соціально-економічному розвитку між країнами; розшарування суспільства; зростання впливу ТНК та ін. Щоб не було впливу таких факторів на національну економіку країни при входженні до системи глобальних господарських зв'язків породжується об'єктивна необхідність підвищення її конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність національної економіки – це здатність економічної системи забезпечувати за будь-якого

впливу внутрішніх та зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, яка проявляється у високому суспільному ефекті. Її характеризують з позицій таких підходів:

- ресурсного (наявність обсяг та якість ресурсів країни таких, як: капітал для інвестування, кваліфікація людських ресурсів, наявність природних ресурсів, економіко-географічне положення країни, технології);
- факторного (темпи зростання національної економіки, що впливає на місце країни на світових ринках);
- рейтингового (відображення стану економіки за допомогою макроекономічних показників, а саме експортний потенціал, рівень цін, рівень життя, валові інвестиції та ін).

Тенденцією сучасної глобальної конкуренції є переваги, які засновані на технічних досягненнях і інноваційних проектах. Саме розвиток науки, якість освіти та інформаційне середовище – це фактори, від яких залежить положення держави в глобальній конкуренції. Вони показують рівень спроможності державного господарського механізму генерувати високу інноваційну активність. Нові технології забезпечують зростання ефективності виробництва та дозволяють досягнути головної мети національної конкурентоспроможності – виробництва товарів та послуг, які відповідають вимогам світових ринків та можуть гідно конкурувати з ідентичними товарами інших країн.

Україна в порівнянні з багатьма іншими країнами має конкурентні переваги. До таких відноситься: вигідне географічне розташування країни та запаси природних ресурсів; потужна матеріально-технічна та наукова база. кваліфіковані трудові ресурси. Однак реалізація національних конкурентних переваг ускладнюється неефективністю їх використання. Адже головний показник конкурентоспроможності країни на світовому ринку - рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і насамперед праці.

Так ще М. Портером визначав, що наявність в країні природних ресурсів не є конкурентною перевагою держави. В більшості випадків, країни з багатими природними ресурсами відстають в економічному розвитку, а ті країни, які відчувають нестачу природних ресурсів навпаки активно розвиватися. М. Портер довів, що успіхи країн з багатою експортною складовою зумовлені прагненням економно використовувати природні ресурси, що характеризується постійним здійсненням інноваційних та поновлювальних технологій.

У своїй теорії М. Портер виділив чотири детермінанти («ромб національних переваг») складові, які формують конкурентні переваги галузей, фірм і економіки в цілому а саме:

1. Параметри факторів виробництва. Це праця, земля, капітал, підприємницька активність, інформаційна, наукова і технічна забезпеченість.
2. Стратегія фірми. Вона має відповідати галузі і стану ринку в якому працює фірма.
3. Параметри попиту. Він включає місткість ринку, динаміку та структурну зміну, рівень вимог покупців до якості товару.
4. Споріднені і підтримуючі галузі. Це залежні галузей між собою для створення готового продукту. Тобто це забезпечують експортні галузі необхідними матеріалами та послугами.

Портер зазначав, що на світовому ринку конкурують фірми, а не держави. Уряд можуть лише сприяти успіху конкурентної боротьби вітчизняних виробників запроваджуючи програми по підтримці виробників.

Для характеристики конкурентоспроможності національної економіки беруть до уваги модель життєвого циклу факторів конкурентоспроможності національної економіки. Вона включає: стадію факторів виробництва (зручні транспортні маршрути, дешева робоча сила та сировина, місткий споживчий ринок); стадію інвестицій (інвестування в розвиток освіти та нових технологій, розвиток інформаційної інфраструктури); стадію нововведень (інновації в освіту; розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій; розширення доступу компаній до венчурного капіталу; якість управління країною та компаніями; ефективну політику залучення прямих іноземних інвестицій та ін.); стадію нагромадження..

Для визначення конкурентоспроможності країн світу використовують індекс глобальної конкурентоспроможності. Останній звіт «The Global Competitiveness Report 2016-2017» говорить про те, що Україна посіла 85 місце серед 140 країн світу. У таблиці 1 наведений рейтинг глобальної конкурентоспроможності України, деяких пострадянських країн та світових лідерів за 2013-2017 роки.

Таблиця 1.

Рейтинги країн за індексом глобальної конкурентоспроможності GCI 2013-2017 р.

Країна	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Швейцарія	1	1	1	1
США	5	3	3	3
Німеччина	4	5	4	4
Польща	42	43	41	41
Росія	64	53	45	43
Україна	84	76	79	85
Всього кран	148	144	140	138

З даної статистики видно, що рівень конкурентоспроможності країни найбільшим показником відзначається у 2014 році, а найнижчим на сьогоднішній час втративши за рік 6 позицій рейтингу порівняно з минулим роком.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») за 3 основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення». У таблиці 2 представлені данні зміни цих показників в Україні за останній рік.

Таблиця 2.
Динаміка показників конкурентоспроможності за 2016-2017 рік

Показник	місце серед країн світу		зміни
	2015-2016	2016-2017	
Інституції	130	129	+1
Інфраструктура	69	75	-6
Макроекономічна стабільність	134	128	+6
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	-9
Вища освіта та професійна підготовка	34	33	+1
Ефективність ринку товарів	106	108	-2
Ефективність ринку праці	56	73	-17
Розвиток фінансового ринку	121	130	-9
Технічна готовність	86	85	+1
Розмір ринку	45	47	-2
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	-7
Інновації	54	52	+2

Половина з наведених показників за останній рік знизилась, а ті показники де спостерігається зростання виросли на незначну кількість позицій по відношенню до інших країн світу [2].

Отримані данні свідчать про наступне:

- рівень розвитку інституцій (129 місце), надмірною політичною залежністю судової системи та корупція, недостатній захист прав власності на землю майно, в багатьох випадках ігнорування та невиконання норм законодавства, високим рівнем бюрократизації ненадходження державного фінансування до цільового їх призначення, незахищеність іноземних інвестицій;
- рівень макроекономічної стабільності (128 місце) обумовлено незадовільним платіжним балансом, високим рівнем доларизації економіки, ризиком суверенного дефолту, динамічним змінням рівня інфляції;
- ефективність ринку товарів (108 місце), що свідчить про проблеми в розвитку конкуренції на внутрішньому ринку, які обумовленні втручанням держави в роботу ринків, нерівномірним розподілом податкового навантаження, відсутністю нового обладнання для покращення виробництва;
- досконалість фінансового ринку (130 місце) недосконалість фінансової системи ринково-кредитних потоків у секторах економіки відповідно до цілей державної політики;
- розвиненість бізнес-процесів (98 місце) є наслідком неефективної державної політики у сфері сприяння ведення бізнесу, недостатня фінансова підтримка виробництв державного значення.

Розглядаючи конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації мова йде про конкуренцію на макрорівні. Тому доцільно розглядати показники експорту країни. Сама ці данні свідчать наскільки Україна, як постачальник товарів є затребувана на ринку. Обсяги та структура експорту-імпорту України представлені за даними Національного банку України станом на 2016 рік (рис.2 та рис. 3) [3].

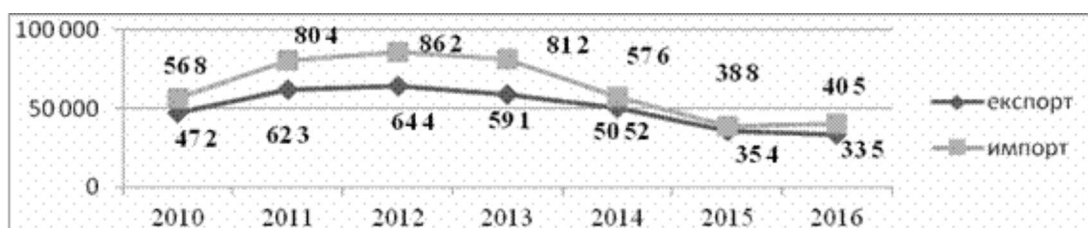

Рис. 2. Динаміка експорту-імпорту України за 2010-2016 рік

Перевищення імпорту товарів і послуг над експортом відбувається із-за побудови економіки таким чином, що вироблені товари є не достатніми для задоволення внутрішнього попиту населення і підприємств. Брак товарів вітчизняного виробництва компенсувався імпортом, розрив якого з експортом у 2011- 2013 та 2016 роках є вкрай високим.

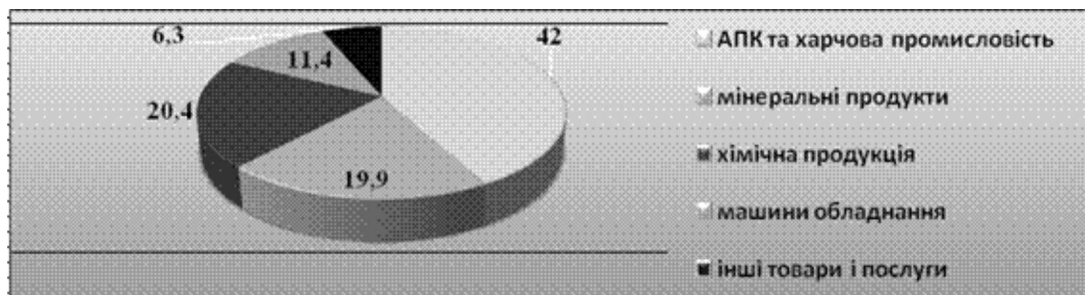

Рис. 3. Структура експорту України за 2016 рік

Аналізуючи ці показники слід зазначити, що країна все більш поглиблюється в експортера, як джерело сировини для інших країн світу. Для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки необхідно визначитись в декількох напрямках розвитку виробництва. Обрати ті сфери в яких держава має переваги, наприклад агропромисловий комплекс, добувна промисловість. Проблемою є відсутність завершеного циклу виробництва, тобто постачання не сировини, а готової продукції. Фінансових ресурсів у виробників достатньо лише на створення сировини, а не на виготовлення продукції. Інвесторам в свою чергу більш до вподоби фінансувати лише у створення заготовок, або у видобуток природних ресурсів. Застаріле обладнання, недостатні наукові розробки інноваційних продуктів, міграція вчених за кордон призводить до відсталості у розвитку якості товарів і послуг від тих вимог, що потребує світове господарство.

Для зростання конкурентного рівня України держава має виступати у ролі каталізатора, тобто не створювати конкуренцію власноруч, а виступати стимулюючим звеном. Влада має контролювати бізнес-процеси жорстко реагуючи на монополію. Відсутність внутрішніх конкурентів у виробника певної сфери господарства призведе до швидкого спаду національної конкуренції. Фірми мають без впливу держави конкурувати між собою, розробляючи новітні винаходи, які зможуть зайняти провідну нішу на світовому ринку.

В свою чергу від влади потребується фінансування перспективних областей виробництва, надавання податкових пільг, видача субсидій та дотацій, розроблення програми по залученню іноземних інвесторів.

Розроблення державою стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки передбачає:

- розвиток у напрямку інноваційній основі за рахунок поєднання підприємницького середовища з бажанням науково-технічних впроваджень в свою діяльність. Це сприятиме поширенню високотехнологічних галузей, виробництва наукоємної, енергозберігаючої, експортно-орієнтованої продукції;
- виділення матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів на реалізацію конкурентоспроможних на світовому ринку інноваційних проєктів;
- створення інституціональних та фінансових умов для інноваційної діяльності;
- створення умов для обміну опитом вітчизняних підприємств з компаніями розвинутих країн, що сприятиме швидшому будуванню наукоємних високотехнологічних виробництв в Україні;
- побудова інфраструктури інноваційної економіки шляхом створення технопарків (вперше створено проєкт такого парку лише на початку 2017 року в Києві), кластерів підприємств, бізнес-інкубаторів);
- впровадження ефективних механізмів підтримки інноваційних проєктів, стартапів у сфері малого бізнесу;
- забезпечення соціальної орієнтації структури інноваційної економіки тобто розвитку внутрішнього ринку, підвищення споживчого попиту на наукоємну продукцію для цього необхідно зацікавити внутрішніх користувачів в даних продуктах та забезпечити потрібний рівень доходів, щоб мати можливість їх придбання;
- нарощування інвестицій в розвиток інтелектуального капіталу;
- підтримку національних корпорацій, які передбачають інтеграцію в світовий науково-технологічний простір (надати дотації, податкові пільги на етапі реконструкції);
- професіоналізацію державної діяльності, для укріплення довіри між суб'єктами суспільного економічного й політичного життя в країні.

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки України для участі у глобальному процесі без наукомісткої продукції підприємств на світовому ринку неможливе. Темпи розвитку науково-технічного прогресу держави у свою чергу, залежить від державної політики в сфері науки та освіти. Загалом конкурентні переваги можна здобути шляхом отримання пільг, дотацій із державного бюджету, заниженого курсу національної валюти, прямого чи прихованого субсидування галузей, отримання тінювих прибутків, ефективної експлуатації вичерпних природних та екологічних ресурсів тощо. Україна та з небагатьох держав, що має усі можливості за певний час стати державою з високим показником конкурентоспроможності національної економіки та брати активну участь у процесі глобалізації.

Список використаних джерел.

1. Чепінога В. Г. Основи економічної теорії : [Електронний ресурс]: Навч. посібник // В. Г. Чепінога – К.: Видавництво Ліра-К, 2014. – С. 236 [Режим доступу]: <http://lira-k.com.ua/book/osnovi%20ekon%20teor.pdf>
2. Індекс глобальної конкурентоспроможності. : [Електронний ресурс]: Звіту «The Global Competitiveness Report 2016–2017» [Режим доступу]: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-5>
3. Зовнішня торгівля [Електронний ресурс]: Національний банк України [Режим доступу]: <https://bank.gov.ua/control>

/uk/publish/article?art_id=65613

4. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : монографія. / О. В. Побережець. – Херсон : Видавництво : Грінь Д.С., 2016. – 348 с.

5. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства : моногр. / Є.І. Масленніков. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.

6. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise : [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.

7. Побережець О.В. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення: [Електронний ресурс] / О.В. Побережець, К.В. Іванова // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 98-104. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>.

References.

1. Chepinoha V. H. (2014), *Osnovy ekonomichnoi teorii* [The basics of economic theory], Lira, Kyiv, Ukraine.

2. The Report “The Global Competitiveness Report” (2017) “The global competitiveness index”, available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiv..> (Accessed 25 April 2017)

3. The national Bank of Ukraine (2016), “External trade”, available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id.. (Accessed 15 April 2017)

4. Poberezhets' O.V. (2016), *Teoretyko-metodolohichni ta praktychni zasady doslidzhennia systemy upravlinnia rezul'tatamy diial'nosti promyslovoho pidpriemstva* [Teoretyko-metodolohichni ta doslidzhennia praktychni zasady systemy upravlinnia rezul'tatamy diial'nosti promyslovoho pidpriemstva] Hran' D.S., Kherson, Ukraine

5. Maslennikov Ye.I. (2015), *Metodolohichni ta praktychni zasady doslidzhennia systemy upravlinnia finansovoiu stijkistiu promyslovoho pidpriemstva* [Methodological and practical basis of the study of the control system financial stability of industrial enterprises] , Pres-kur'ier,, Odessa, Ukraine

6. Maslennikov E.I.(2014), “Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise”, *Ekonomika: realii chasu* [Online], vol. 6, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>. pp.111-115 (Accessed 17 April 2017)

7. Poberezhets' O.V (2012), “Identification and classification of intangible assets and problems of their determination” , *Ekonomika: realii chasu* [Online], vol. 2, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>. (Accessed 26 April 2017)

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.

829
1181

poligrafua

REPORT

bigmir)net

1032 723

Вропы

ТОВ "ДКС Центр"